

Експериментальне дослідження сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання

Кудярьська Тетяна

Завідувач логопедичного пункту Департаменту освіти та науки Івано-Франківської міської ради

Викладач кафедри теорії та практики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника»

Experimental research of the readiness of future teachers of preschool education institutions to implement active forms of pedagogical interaction within inclusive education

Kudyarska Tetyana

Head of the Speech Therapy Centre at the Department of Education and Science of Ivano-Frankivsk City Council

Lecturer at the Department of Theory and Practice of Preschool and Special Education at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

У статті розкрито методика організації дослідно-експериментальної роботи. Вона передбачала розв'язання таких завдань:

1. Виявити рівень готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

2. Розробити програму, що відображає зміст і технологію підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

3. Здійснити відбір активних форм педагогічних технологій, що сприяють удосконаленню професійної діяльності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання.

4. Апробувати програму підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання з подальшою оцінкою її результативності.

За результатами констатувального експерименту встановлено, що майбутні педагоги закладів дошкільної освіти, які навчаються в команді в умовах дослідно-експериментальної діяльності, активніше взаємодіють з

дітьми із обмеженими можливостями здоров'я, намагаються апробувати вивчені технології, якісно підходять до розроблення індивідуальних освітніх маршрутів і активно беруть участь в роботі психолого-медико-педагогічного консилиуму. Все це свідчить про те, що найбільш ефективною формою організації підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти з двох реалізованих (професійна перепідготовка і дослідно-експериментальна діяльність закладу дошкільної освіти) є безперервна підготовка всього педагогічного колективу як команди.

Доведено, що рівень розвитку готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання експериментальної групи достовірно вищий, ніж у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти контрольної групи.

Ключові слова: підготовка; готовність; майбутні педагоги дошкільної освіти; впровадження; активні форми; педагогічна взаємодія; інклюзивне навчання.

The article reveals the methods of organizing an experimental research aimed at the achievement of the following objectives:

1. *To identify the level of readiness of future teachers of preschool education to implement active forms of pedagogical interaction in the context of inclusive education.*

2. *To develop a program that reflects the content and training techniques for future teachers of preschool education to implement active forms of pedagogical interaction within inclusive education.*

3. *To select active forms of pedagogical techniques that contribute to the improvement of professional activities of future teachers of preschool education under the conditions of inclusive education.*

4. *To test the training program for future teachers of preschool education institutions to introduce active forms of pedagogical interaction in the context of inclusive education with the subsequent estimation of its efficiency.*

The results of the observational experiment have proved that future teachers of preschool education, studying in a team under the conditions of experimental research, interact more actively with children with disabilities, try to test the studied techniques, qualitatively approach the development of individual educational routes and actively participate in the work of the psychological, medical and pedagogical council.

All this indicates that the most effective form of training for the future teachers of preschool education out of the two that have been implemented – professional retraining and experimental research activities of preschool education institutions – is the continuous training of the entire teaching staff as a team.

It has been proved that the level of readiness of future teachers of preschool education institutions to introduce active forms of pedagogical interaction under the conditions of inclusive education is significantly higher in the experimental group than in the control group.

Key words: training; readiness; future teachers of preschool education; implementation; active forms; pedagogical interaction; inclusive education.

Залучення дітей із порушеннями психофізичного розвитку в навчальний процес загальноосвітніх закладів визначає систему завдань професійної діяльності майбутніх педагогів, що вимагає постійного само-

вдосконалення, опанування спеціальними знаннями та уміннями, а також спрямування кожного педагога на особистісне зростання в професійній галузі. Важливим аспектом цього процесу є підготовка майбут-

ніх педагогів до впровадження активних форм взаємодії у зміст інклюзивної освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку. Наше дослідження було спрямоване саме на пошук педагогічних умов і побудову моделі підготовки майбутніх педагогів до впровадження активних форм взаємодії у зміст інклюзивної освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Дослідно-експериментальна робота включала два етапи: констатувальний (2016-2018 рр.), формувальний (з 2019 – 2020 рр.).

У контексті констатувального етапу дослідження визначено необхідним встановити рівень готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Для цього була розроблена програма дослідження готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Мета програми полягала у виявленні рівня готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

В завдання програми дослідження входило:

- підбір і розроблення діагностичного інструментарію для виявлення рівня готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання;
- обґрунтування рівневих характеристик, що свідчать про стан готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання;
- оброблення одержаних даних із їх подальшим співвідношенням із виділеними рівневими характеристиками;
- аналіз готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання відповідно до п'яти критеріїв: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-операційного, комунікативного, креативного, операційно-діяльнісного.

Основними методами дослідження на констатувальному етапі педагогічного експерименту стали:

1. Емпіричні методи: анкетування, педагогічні спостереження, експертиза та само-експертиза, розв'язання професійних завдань, експертна оцінка продуктів діяльності, само-аудит.

2. Математично-статистичні методи оброблення даних.

3. Кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Нами застосовувалися такі методики дослідження: методика оцінки роботи вчителя (Л. Мітіна), методика діагностики професійної педагогічної толерантності (Ю. Макаров), опитувач «Самоаналіз утруднень у діяльності педагога» (Л. Горбунова, І. Цвельох) [1; 3; 4; 5]. Крім того, використовувалися низка розроблених нами методик: методика оцінки продуктів діяльності педагогів закладів дошкільної освіти, методика оцінки здатності педагога закладу дошкільної освіти вирішувати професійні завдання, методика оцінки готовності дошкільного закладу освіти до інклюзії, а також анкета «Я й інклюзивна освіта».

Методики Л. Горбунової, Ю. Макарова, Л. Мітіної, І. Цвельох були модифіковані: окремі питання були змінені з урахуванням вікової категорії дітей, з якими працюють майбутні педагоги закладів дошкільної освіти, а також стану здоров'я вихованців. Це забезпечило можливість виявити наявний рівень готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Експериментальне педагогічне дослідження включало декілька кроків:

1) проведення дослідження згідно з розробленою програмою та підібраних методик;

2) оброблення результатів за кожною методикою окремо та виокремлення рівнів готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання: високого, середнього та низького;

3) визначення рівня готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до

впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання за кожним критерієм шляхом підрахунку загальної кількості балів;

4) аналіз результатів за кожним критерієм.

Програмою були передбачені такі форми оцінювання:

- індивідуальна (персоніфікована) оцінка експертом рівня розвитку мотиваційно-ціннісного, когнітивно-операційного, комунікативного, креативного, операційно-діяльнісного критеріїв у кожного майбутнього педагога закладу дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання;

- самооцінка особистісної готовності майбутнім педагогом закладу дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання.

Рівень готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання встановлювався за використанням п'ятьох критеріїв і п'яти показників до кожного з цих критеріїв. Ці критерії та показники стали основою для підбору і розроблення необхідного діагностичного інструментарію.

Основними методами дослідження на констатувальному етапі педагогічного експерименту стали:

1. Емпіричні методи: анкетування, педагогічні спостереження, експертиза та самооцінка, розв'язання професійних завдань, експертна оцінка продуктів діяльності, самоаудит.

2. Математично-статистичні методи оброблення даних.

Метою формувального етапу педагогічного дослідження стало визначення ефективності підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання відповідно до змісту та технологій запропонованих програмою.

Рівень готовності визначався за п'ятьма критеріями та п'ятьма показниками до кожного з критеріїв. Дослідження, порівняно з констатувальним етапом, дещо змінилося і включало такі кроки:

1) проведення дослідження згідно з розробленою програмою та підібраних методик;

2) оброблення результатів дослідження, що одержані за кожною діагностичною методикою;

3) визначення рівня готовності за кожним критерієм шляхом підрахунку загальної кількості балів;

4) порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів дослідження.

Під час оцінювання, як і раніше, використовувалися індивідуальна (персоніфікована) оцінка експертом рівня розвитку мотиваційно-ціннісного, когнітивно-операційного, комунікативного, креативного, операційно-діяльнісного критеріїв готовності в кожного майбутнього педагога закладу дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання; самооцінка. Кількість майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, що беруть участь в дослідженні, не змінилася.

Кількісний та якісний склад респондентів був випадковий. Його склали майбутні педагоги закладів дошкільної освіти, які навчаються в експериментальних ЗВО щодо впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Підхід до визначення експериментальної вибірки в цілому дозволяв одержати достовірні дані, характерні для наявних вітчизняних практик інклюзії.

За допомогою використання опитувальників, тестових методик, самоаналізу були одержані емпіричні дані результатів констатувального експерименту, що дають можливість визначити рівень готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, що включає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, комунікативний, креативний, операційно-діяльнісний.

Аналіз за цими компонентами рівнів сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, дав

Таблиця 1

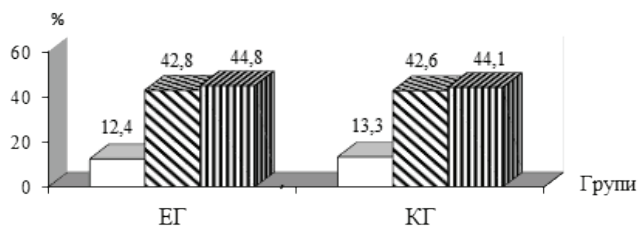
Загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання на констатувальному етапі

Рівні сформованості	Констатувальний експеримент			
	Експериментальна група (n=201 осіб)		Контрольна група (n=195 осіб)	
	осіб	%	осіб	%
високий	25	12,4	26	13,3
середній	86	42,8	83	42,6
низький	90	44,8	86	44,1

Таблиця 2

Загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання у контрольній та експериментальній групах до і після експерименту

Рівні сформованості	Констатувальний етап				Контрольний етап			
	Експериментальна група (n=201 особа)		Контрольна група (n=195 осіб)		Експериментальна група (n=201 особа)		Контрольна група (n=195 осіб)	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
високий	25	12,4	26	13,3	60	29,8	29	14,9
середній	86	42,8	81	41,6	100	49,8	94	48,2
низький	90	44,8	88	45,1	41	20,4	72	36,9

□ Високий   ▨ Середній   ▩ Низький

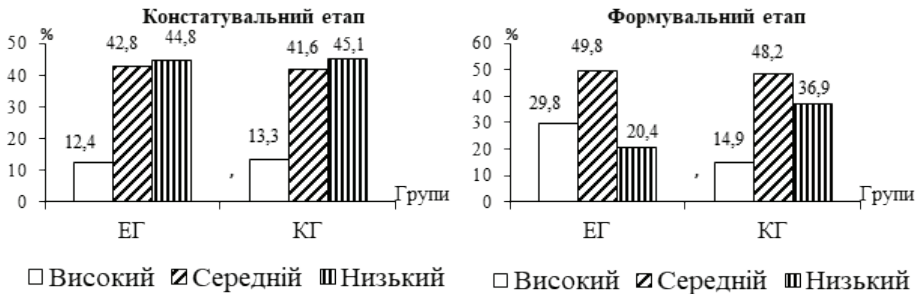
Рис. 1. Загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання на констатувальному етапі.

можливість визначити загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання, який представлений у табл. 1 і графічно на рис. 1.

Аналіз даних рис. 1 дозволяє зробити такі висновки. Упродовж проведення діагностики готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в

умовах інклюзивного навчання сформована недостатньо. Це підтверджується наявністю значних показників середнього та низького рівнів за кожним із розглянутих критеріїв.

Більшість респондентів позитивно відзиваються про роль інклюзії в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Повністю або частково погоджуючись із тим, що інклюзивна освіта має бути однією з форм навчання дітей із обмеженими можливос-

Рис. 2. Загальний рівень сформованості готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання у контрольній та експериментальній групах до і після експерименту

тями здоров'я, не всі педагоги мотивовані на реалізацію ідей інклюзії у власній педагогічній практиці.

Проаналізуємо динаміку змін рівнів сформованості операційно-діяльнісного критерію готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання на констатувальному та формувальному етапах експерименту (табл. 2 і рис. 2).

Кількісний та якісний аналіз сформованості рівнів готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання свідчає про те, що кількість респондентів, що показали високий рівень компонентів готовності в експериментальній групі збільшився на 17,4 % (з 12,4 % до 29,8 %, у свою чергу в контрольній групі цей показник збільшився лише на 1,6 % (з 13,3 % до 14,9 %).

Кількість майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти експериментальної групи, що продемонстрували низький показник, після проведення формувального експерименту знизилася на 22,4 % (з 44,8 % до 22,4 %), а в контрольній групі – на 7,2 % (з 45,1 % до 37,9 %).

Аналіз одержаних на констатувальному етапі дослідження результатів показав, що майбутні педагоги закладів дошкільної освіти, які навчаються в команді в умовах дослідно-експериментальної діяльності, активніше взаємодіють з дітьми із обмеженими можливостями здоров'я, намагаються апробувати вивчені технології, якісно

підходять до розроблення індивідуальних освітніх маршрутів і активно беруть участь в роботі психолого-медико-педагогічного консилиуму. Все свідчить про те, що найбільш ефективною формою організації підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти з двох реалізованих (професійна перепідготовка і дослідно-експериментальна діяльність закладу дошкільної освіти) є безперервна підготовка всього педагогічного колективу як команди.

Різниця результатів після завершення педагогічного експерименту є статистично значущою.

Отже, рівень розвитку готовності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання експериментальної групи достовірно вищий, ніж у майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти контрольної групи. Тому використання педагогічних умов підготовки майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання дає право ефективніше розвивати готовність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти до впровадження активних форм педагогічної взаємодії в умовах інклюзивного навчання. Це положення перевірене і доведене нами експериментально.

Література:

Горбунова Л. Н. Піддержка професіональних ініціатив педагога в процесі підвищення

- квалификации: научно-методическое пособие / Л.Н. Горбунова, И. П. Цвелюх. – Москва: АПК и ППРО, 2006. – 196 с.
- Коношевський Л. Л. Обробка психологічних досліджень засобами ІКТ: Навчально-методичний посібник / Л. Л. Коношевський, І. Ю. Шахіна. – Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2011. – 200 с.
- Макаров Ю. А. Личность педагога и метод диагностики толерантности в профессиональной педагогической среде / Ю. А. Макаров // Альманах современной науки и образования – Тамбов, – 2011. – № 5. – С. 108-111.
- Макаров Ю. А. Проблемы исследования толерантности как личностного и профессионального качества и пути их решения / Ю.А. Макаров // Вестник Санкт-Петербургского университета. – Серия 12. Психология, социология, педагогика. – 2008. – № 3. – С. 388-393.
- Митина Л. М. Психологию об учителе. Личностно-профессиональное развитие учителя: психологическое содержание, диагностика, технология, коррекционно-развивающие программы / Л. М. Митина. – Москва: Учреждение Российской академии образования «Психологический институт», МГППУ, 2010. – 386 с.
- Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
- Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження / С. Д. Максименко. – К.: КДП, 1990. – 240 с.
- Козляковський П. А. Загальна психологія: підручник для вузів / П. А. Козляковський. – 3-тє вид., доп. і переробл. – Миколаїв: Видавництво «Дизайн і поліграфія», 2005. – 467 с.